VANHAN VAASAN SAIRAALA
GAMLA VASA SJUKHUS

2.10.2023

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

stv@eduskunta.fi

ASIANTUNTIJALAUSUNTO SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE ASIASSA HE 14/2023 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI MIELENTERVEYSLAIN JA HALLINTO-OIKEUSLAIN 7 §:N MUUTTAMISESTA

Aiheeseen liittyvä kokemukseni, asiantuntemukseni ja näkemykseni kumpuavat pitkäaikaisesta työkokemuksesta oikeuspsykiatrialla, erityisesti Vanhan Vaasan sairaalassa, joka on 155 potilaspaikkainen valtion mielisairaala. Siellä suoritetaan oikeuden määräämiä mielentilatutkimuksia ja hoidetaan THL:n hoitoonmääräämispäätöksellä mielisairauden vuoksi syyntakeettomiksi todettuja ja oikeuden tuomitsematta jättämiä ns. oikeuspsykiatrisia potilaita. Sinne voidaan hyvinvointialueen sairaalan esityksestä ottaa hoidettaviksi myös mielisairaita ja muita mielenterveydenhäiriöitä potevia henkilöitä, joiden hoitaminen on erityisen vaarallista tai erityisen vaikeaa. Lisäksi siellä hoidetaan vankilasta kesken vankeustuomion hoitoon siirtyviä tuomion täytäntöönpanon keskeytysmenettelyllä saapuvia potilaita. Edellä mainitut tutkimus- ja hoitojaksot toteutuvat lähes aina tahdosta riippumatta, toisin kuin tavallisissa psykiatrisissa sairaaloissa. Tämän erityisen tehtäväkentän ja valikoituneen potilasryhmän vuoksi valtion mielisairaaloissa joudutaan myös käyttämään tahdosta riippumatta erilaisia mielenterveyslain mukaisia itsemääräämisoikeuden rajoituksia. Tälläkin hetkellä esim. osa pitkäaikaisestakin lääkityksistä tapahtuu potilaan tahdosta riippumatta tai jopa tahdon vastaisesti. Jos potilas aktiivisesti ilmaisee vastustavansa lääkitystään, on jo nyt tavattu kirjata potilaan sairauskertomukseen esim. että potilas ottaa lääkkeen yhteistyössä, mutta vastoin tahtoaan.

Lakimuutos koskee käytännössä psykoositasoisten sairaus- ja häiriötilojen lääkehoitoa. Psykoosilla tarkoitetaan tilaa, jossa henkilön todellisuudentaju on vakavasti häiriintynyt ja hänellä on huomattavia vaikeuksia erottaa, mikä on totta ja mikä ei. Psykoosisairauksiin ja psykoottisiin tiloihin liittyy usein kyvyttömyys tiedostaa ja ymmärtää omaa sairauttaan tai oireitaan. Eli psykoosisairas henkilö ei aina tiedosta olevansa sairas, eikä siten tunnista oireitaan ja hoidontarvettaan. Hän ei tunnista poikkeavien kokemustensa tai sairauden vääristämien päätelmiensä sairausluonnetta, joka vaikuttaa hänen kykyynsä suhtautua sairauteensa ja sen hoitoon. Lääkehoito on keskeinen ja tutkitusti vaikuttava hoitosuositusten mukainen hoitomuoto psykoosisairauksissa. Lääkehoidon viivästyminen tai teholtaan riittämätön lääkehoito vaikuttaa epäsuotuisasti potilaan ennusteeseen, altistaa uusiutuville sairausjaksoille ja

Osoite
Vanhan Vaasan sairaala
Vierinkiventie 1
65380 VAASA

Puhelinnumero
029 524 3000

Faksi
(06) 356 7047

Sähköposti
etunimi.sukunimi@vvs.fi

psykoottisen sairaustilan kroonistumiselle. Psykoosien lääkehoito on siis tieteellisesti tutkittua ja vaikuttavaa hoitoa. Psykoosilääkkeisiin ja niiden käyttöön kuitenkin liittyy potilaiden ja myös ns. suuren yleisön keskuudessa runsaasti vääriä käsityksiä, stigmaa ja sen vuoksi negatiivisia asenteitakin.

Katson, että Suomen täytyy tehdä tarvittavat lainsäädäntötoimet ja toimenpiteet, jotta EIT:n langettavan päätöksen vaatimat oikeusturvatakeet täyttyisivät. Katson myös, että psykiatristen potilaiden, ja aivan erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien vaikeimmista psykiatrisista sairaustiloista kärsivien potilaiden oikeuksien täytyy toteutua yhdenvertaisina ja täysimääräisinä, oli sitten kyse hoidon asianmukaisesta saatavuudesta ja toteutumisesta, tai hoidon aikaisesta itsemääräämisoikeudesta ja siihen liittyvistä oikeussuojakeinoista.

Nyt käsiteltävänä olevaan Hallituksen esitykseen liittyen esitän huoleni muutamasta seikasta:

1. Akuuttitilanteen lääkehoito

Kuten esityksessä todetaan, voidaan lääkitystä joutua toteuttamaan potilaan tahdosta riippumatta äkillisesti ja kertaluonteisesti esimerkiksi psykoosioireiden nopean vaikeutumisen ja potilaan itselleen tai muille aiheuttaman välittömän terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen vuoksi. Tällöin kyseessä on sairauden aiheuttama akuutti hätätilanne, joka saattaa edetä nopeasti vaaralliseksi joko potilaalle itselleen tai ympäristölle. Potilas voi akuutissa psykoottisessa tilassaan olla aggressiivinen, itsetuhoinen, sekava, harhainen ja kyvytön vastavuoroiseen kommunikaatioon, tulkitsemaan ympäristöään realistisesti tai edes ottamaan vastaan informaatiota. Jossain määrin vastaavana tilanteena ajattelisin esim. diabetekseen vaikeisiin sokeritasapainon häiriöihin tai pitkittyneisiin epileptisiin kohtaustiloihin liittyviä häiriöitä potilaan tajunnantilassa tai käyttäytymisen säätelyssä – harkitaanko niissä tilanteissa hallintopäätöksen tekemisen tarvetta, kun potilas ei ole halukas tai kykenevä ottamaan kantaa vaikuttavaksi tunnettuun ja hänen autonomiaansa edellyttävän harkintakyvyn palauttavan lääkitykseen antamiseen? Esityksen mukaan perustuslain yhdenvertaisuuslausekkeella (6 §) ilmaistaan yhdenvertaisuutta koskeva pääperiaate, johon sisältyy mielivallan kielto ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa. Poikkeaako psykoottisen potilaan akuutti psykiatrinen hätätilanne somaattisesti sairaan akuutista, kognitiiviseen kyvykkyyteen, harkintaan tai käyttäytymiseen vaikuttavasta hätätilanteesta? Miksi hän ei ole yhdenvertainen somaattisesti sairaan kanssa? Miksi psyykkisesti sairaan potilaan akuutin hätätilanteen hoitamiseen arvioidaan liittyvän suurempi mielivallan käyttämisen riski?

2. Riski tehokkaan hoidon viivästymiseen tai muiden rajoittamistoiminen lisääntymiseen säätelyn seurauksena

Kaikkien, myös psykiatrisista sairauksista kärsivien potilaiden tulee nauttia yhtäläisistä perus- ja ihmisoikeuksista, mutta on oltava huolellinen, ettei hyvää tarkoittavalla sääntelyllä tosiasiallisesti heikennetä heidän mahdollisuuksiaan saada viivytyksettä oikea-aikaista, riittävän tehokasta ja laadukasta hoitoa, vaikka sitten tilanteen niin vaatiessa tahdostaan riippumatta. Tahdosta riippumattoman hoidon toteuttaminen pelkkänä vapaudenmenetyksenä ilman, että siihen liitetään ilman viivettä asianmukainen ja riittävän tehokas hoito lääkehoito mukaan lukien, ei ole mielestäni

Osoite Vanhan Vaasan sairaala Vierinkiventie 1 65380 VAASA
Puhelinnumero 029 524 3000
Faksi (06) 356 7047
Sähköposti etunimi.sukunimi@vvs.fi

eettistä. Samoin jos kynnys tahdosta riippumattomalle, mutta tilanteen edellyttämälle lääkehoidolle tarpeettomasti nousee, nostaa se riskiä, että muun tyyppisten rajoittamistoimien määrä saattaa lisääntyä.

Jo tällä hetkelläkin on haasteena, että vaikeastikaan psykoosisairaat eivät saa aina tarvitsemaansa hoitoa, huolenpitoa ja varsinkaan sairaalahoitoa, koska eivät kykene ja ymmärrä sitä vaatia. Tämä on näkynyt myös mm. valtion sairaaloissa lisääntyneinä lähetteinä, hoitoketjujen toimimattomuutena ja äärimmäisissä tapauksissa ilman riittävää hoitoa jääneiden potilaiden traagisina väkivallantekoina.

3. Esityksen resurssitarvelaskennan realistisuus

Esityksen mukaan sääntelyyn liittyvä uusi päätöslomake ja sen täyttö tuovat lisätyötä hoitavalle lääkärille ja mahdollisesti myös sairaalan ylilääkärille. Päätöksen valitusprosessi tuo lisätyötä lisäksi sairaalan hallintoon. Esitys toisi uuden työvaiheen lääkäreille, sillä jatkossa tahdosta riippumattomasta lääkityksestä tulisi tietyissä tilanteissa antaa hallintopäätös erillisellä lomakkeella. Uuden työvaiheen arvioidaan vievän keskimäärin puoli tuntia lääkärin työaikaa, ja tämä työaika-arvio pitää sisällään mahdollisen osallistumisen tuomioistuinkäsittelyyn. Pidän tätä työaika-arviota selvästi alimitoitettuna. Kyseinen hallintopäätös tulee oletettavasti muiden valituskelpoisten päätösten tapaan vaatimaan tekijäkseen virkalääkärin, ja sen tekee hoidosta vastaava lääkäri. Sairaaloissa työskentelee hoitavina lääkäreinä koko joukko lääkäreitä, jotka eivät tee virkatyötä, joten tämä uudistus kaatuu virkalääkäreiden tehtäväksi. Haasteena on, miten voitaisiin välttää byrokratian paisuminen tarpeettomasti ja samalla huolehtia potilaan oikeuksien toteutumiseen liittyvistä toimista. Tiedossa on, että pula psykiatrialla virassa toimivista lääkäreistä on jo nyt suuri, heidän työmääränsä ja kuormittuneisuuteensa on suurta ja eläköityvien psykiatrien määrä lisääntyy tulevina vuosina enemmän kuin alalle on tulossa uusia erikoislääkäreitä. Tämä yhtälö ei palvele sen enempää alan houkuttelevuuden lisäämistä, psykiatrisen hoitojärjestelmän toimivuutta kuin potilaiden hyvän hoidon ja oikeuksien toteutumistakaan. Sen vuoksi uudistusten ja niiden tuoman lisätyön ja resurssien tarve sekä siitä aiheutuva kustannusvaikutus on laskettava vastaamaan todellisuutta ja kyseisen työn tekemiseen on valmistauduttava varaamaan ja hankkimaan riittävät resurssit.

Vanhan Vaasan sairaalassa 2.10.2023

Pirjo Takala
psykiatrian ja oikeuspsykiatrian erikoislääkäri
Vanhan Vaasan sairaalan johtava lääkäri

Osoite
Vanhan Vaasan sairaala
Vierinkiventie 1
65380 VAASA

Puhelinnumero
029 524 3000

Faksi
(06) 356 7047

Sähköposti
etunimi.sukunimi@vvs.fi